

Sverige behöver en mer human asylmottagning

Folkpartiets förslag för en öppen, reformerad och human asylmottagning

2006-03-13

Folkpartiet

Inledning

En ny asylprocess kommer att gälla från och med månadsskiftet mars/april 2006. Trots en hel del brister är den nya ordningen ett stort steg framåt och ersätter ett havererat system, som för många år sedan underkändes av en enhällig riksdag. Det är en viktig reform, men den räcker inte för att ge Sverige ett asylsystem som vi i framtiden inte behöver skämmas för. Utan en motsvarande reform av själva asylmottagandet och en nedläggning av nuvarande Migrationsverket riskerar vi att åter uppleva den typ av pinsamma skandaler som har uppmärksammats på sistone. Om vi tillåter det att inträffa kommer hela den nya asylordningen att hamna i samma vanrykte som den gamla gjorde.

I det nya asylsystemet kommer nyinrättade migrationsdomstolar att fungera som överprövningsinstans, men Migrationsverket kommer att fortsätta spela en helt avgörande roll i processen som både första instans och motpart till den asylsökande i en fortsatt domstolsprövning. Dessutom kommer Migrationsverket att fortsätta ha ansvaret för asylmottagandet och utse den asylsökandes juridiska ombud. Denna koncentration av maktbefogenheter och funktioner är djupt problematisk, inte minst med tanke på Migrationsverkets föga upplyftande historia.

De missförhållanden i asylmottagandet som länge påpekats och nyligen aktualiserats i media rör sig inte om enstaka misstag utan avslöjar grundläggande systemfel i hur asylmottagningssystemet är konstruerat. De visar också en mentalitet, som återspeglar regeringens och socialdemokratins hårda hållning, där de asylsökande huvudsakligen har kommit att ses som "avvisningsobjekt".

Att i grunden förändra systemet för asylmottagning är mycket viktigt, inte minst med tanke på att tiden i asylmottagningssystemet med all sannolikhet kommer att bli relativt lång även med den nya asylordningen. Väntetider upp till ett eller två år för många av de asylsökande är inte en realistisk prognos. Vi har en skyldighet och ett ansvar att bemöta och behandla de människor som söker skydd hos oss med respekt och erbjuda dem en värdig och konstruktiv vistelse i Sverige. Att så inte är fallet idag är nog de flesta överens om. Det svenska "väntrummet" är inte anständigt som det ser ut idag. Därför krävs en genomgripande

reformerings och i det syftet lägger Folkpartiet liberalerna fram detta reformpaket för en humanare och värdigare asylmottagning.

De förslag vi presenterar har vuxit fram ur ett mångårigt arbete med asylmottagningens verklighet och, inte minst, med dem som på ett eller annat sätt har drabbats av densamma. En avgörande inspirationskälla har varit det arbete, erfarenheter och förslag som EU-initiativet NTG-Asyl har redovisat i olika sammanhang. Grundidén i denna rapport om behovet av att separera asylprövningen och asylmottagandet samt flera av de konkreta förslagen som här presenteras kommer ur NTG-Asyls *Förslag till utveckling av nationell politik 2005/2006*, som sammanfattar inte bara viktiga svenska erfarenheter utan också en bred europeisk uppsättning av erfarenheter med mottagande av asylsökande.

Svenskt mottagande av asylsökande måste reformeras från grunden. De missförhållanden som uppdagats på Migrationsverket är ett uttryck för fundamentala systemfel, som bara kan åtgärdas genom att öppna upp dagens slutna system och åstadkomma en klar åtskillnad mellan mottagandet av asylsökande och prövningen av asylansökan. Fler aktörer, mer insyn, starkare rättigheter för de asylsökande och en klar arbets- och aktivitetslinje måste bli grundpelare i ett reformerat och humanare mottagande av asylsökande.

Vi är inte förpliktade att låta alla de som knackar på vår dörr stanna, men vi är förpliktade att behandla dem alla med respekt och erbjuda dem ett anständigt väntrum.

Sammanfattning av folkpartiets förslag för ett humanare mottagande av asylsökande

1. Migrationsverket läggs ner och ersätts av en ny myndighet.

Den nya myndigheten ska ha ansvar för asylprövning och andra migrationsrelaterade tillståndsärenden. Myndigheten ska även ansvara för finansiering av asylmottagandet samt kontraktering och kvalitetssäkring av asylmottagandets huvudmän.

2. Mottagande av asylsökande separeras från asylprövningen.

För att kunna öppna upp dagens slutna asylsystem ska mottagandet utföras av en annan huvudman än den asylprövande myndigheten. Kommuner, ideella organisationer, stiftelser, personalkooperativ och företag får det ansvaret, under former som kvalitetssäkrar verksamheterna.

3. Valmöjligheter och egenmakt för de asylsökande.

Ett värdigt asylmottagande ska ge de asylsökande en aktiv roll under väntetiden och låta dem ta så mycket ansvar som möjligt för sin livssituation. Att det finns flera olika huvudmän med olika inriktningar ger de asylsökande möjlighet att i samråd med den nya migrationsmyndigheten välja utformning. Att involvera de asylsökande i själva organiseringen av mottagandet bör prioriteras och spela en viktig roll vid valet av huvudmän för asylmottagandet.

4. Migrationsdomstolarna ska utse de asylsökandes ombud.

I syfte att förstärka de asylsökandes ställning och främja en rättssäker prövning ska det offentliga ombudet utses av migrationsdomstolarna. I dagsläget utser Migrationsverket det offentliga biträdet vilket i praktiken innebär en juridiskt oacceptabel situation, att den ena parten i asylprövningen – Migrationsverket – utser motpartens ombud.

5. Ett faddersystem med ombudsfunktioner inrättas.

I syfte att ytterligare förstärka de asylsökandes ställning inrättas ett faddersystem, där ideella organisationer, kyrkor och övrigt föreningslivet organiserar, utbildar och tillhandahåller volontärer, som bistår de asylsökande med information, stöd och kontakter. Dessa faddrar ska

kunna representera den asylsökande i alla mottagningsärenden som inte berör själva asylprövningen.

6. Hälsoinformatörtjänster inrättas.

I syfte att fungera som en länk mellan svensk hälso- och sjukvård och de asylsökande samt ge de asylsökande tillgång till snabb medicinsk rådgivning och stöd inrättas tjänster som hälsoinformatörer, där informatörens kulturkompetens och språkfärdigheter på de asylsökandes viktigaste språk blir en avgörande merit. Europeiska och svenska erfarenheter visar dessutom att asylsökande med medicinsk utbildning är särskilt lämpade för denna funktion om de ges adekvat utbildning och bör därför prioriteras vid tillsättningen av dessa tjänster.

7. Ett oberoende etiskt asylråd inrättas.

För att garantera att grundläggande etiska krav respekteras inom asylsystemet inrättas ett etiskt asylråd, bestående av representanter från humanitära organisationer och andra från asylmyndigheterna oberoende instanser. Rådet ska utfärda etiska rekommendationer och göra studier om upprätthållandet av en god etisk standard i hela asylsystemet.

8. Inför Lex Maria i hela asylsystemet.

För att ytterligare värna de asylsökandes ställning införs en så kallad Lex Maria inom hela asylsystemet, där alla som arbetar med asylsökande ska ha en plikt att anmäla missförhållanden och avsteg från asylsystemets etiska normer till Socialstyrelsen.

9. En aktivitetsgaranti ges till de asylsökande.

Alla asylsökande, även de som väljer eget boende, som inte bedöms som ”snabba ärenden”¹ ska erbjudas en aktivitetsgaranti. Den ska kombinera samhällsnyttiga insatser och självförvaltningsverksamhet med språkinlärning och yrkesutbildning. Ett effektivt och engagerat genomförande av denna garanti ska vara ett villkor för den som vill agera som huvudman inom mottagande av asylsökandet. För arbetsföra personer är det bara reguljärt arbete som ska godtas som skäl att inte delta i aktivitetsgarantin.

---

¹ Ett ”snabbt ärende” kan vara ett så kallat Dublinärende (dvs. att asylsökande sökt asyl eller rest in via ett annat EU land - då ska det landet pröva asylansökan). Ett annat exempel på snabbt ärende är då den asylsökande har lämnat en uppenbart ogrundad asylansökan, enligt UtIL 8 Kap 8§.

10. Kunskaper i jämställdhet och det svenska samhällets värdegrund.

Inom ramen för aktivitetsgarantin ska kunskaper ges om det svenska samhällets värdegrund, där demokrati, jämställdhet och respekt för mänskliga rättigheter betonas. Praktiska kunskaper om det skydd som erbjuds vid exempelvis hedersrelaterat våld och olika former av kränkningar av barnens integritet ska särskilt uppmärksammas.

11. Skyndsamt utvärdering av yrkeskompetens.

I syfte att ta till vara de asylsökandes kompetens och ge dem adekvat yrkes- och språkutbildning ska enkla utvärderingar och valideringar av yrkeskompetens och relevant arbetslivserfarenheter göras för asylsökande som deltar i aktivitetsgarantin. Det kan ge bra förutsättningar för en meningsfull väntetid och en snabb integration för dem som får stanna. Också de som ska återvända får nytta av detta.

12. Undantag från kravet på arbetstillstånd utvidgas.

Asylsökande vars ansökan inte är ett så kallad "snabbt ärende" ska utan dröjsmål få undantag från kravet att ha arbetstillstånd för att kunna arbeta. Det är avgörande att den asylsökande uppmuntras till aktivitet och arbete under väntetiden. Att göra det som skäligen kan krävas för att fastställa den egna identiteten ska vara ett krav för att den asylsökande ska få detta undantag från arbetsstillstånd.

13. Arbetsgivaravgiften tas bort för anställning av asylsökande.

I syfte att underlätta för de asylsökande att få jobb ska den som anställer en asylsökande inte behöva betala arbetsgivaravgift. Så kan arbetsdeltagandet bland de asylsökande ökas och tendenserna mot svart arbete stävjas. Då knappast några asylsökande arbetar idag blir intäktsbortfallet för staten försumbart. Tvärtom kommer förändringen att vara lönsam för staten om några på detta sätt kommer i arbete och blir skattebetalare.

14. Meningsfulla insatser för återvändandet.

En stor del av dem som söker asyl får inte stanna. Därför måste arbetet med att förbereda återvändandet förstärkas. Efter ett första avslag ska detta ingå som en del av aktivitetsgarantin. Initierad yrkesutbildning ska kunna kompletteras innan den asylsökande som får avslag lämnar landet.

Grundläggande systemfel i dagens asylmottagande

Ett sätt att förklara missförhållandena på Migrationsverket är att i varje konkret fall hänvisa till personer som har brustit i omdöme under pressade omständigheter. Och det är givetvis så, att i varje fall finns det en person eller en grupp personer som bär det direkta ansvaret för det inträffade. När dessa personer befinner sig i chefspositioner kan de skapa ett arbetsklimat och en gruppkultur som – ofrivilligt eller medvetet – legitimerar för andra att bete sig på ett sätt som brister i respekt för de asylsökande och kränker deras rättigheter. Detta kan lätt konstateras när man jämför hur olika flyktingförläggningar fungerar. Där ser man tydligt hur olika chefer och grupp kulturer sätter sin prägel på hur de asylsökande behandlas. I vissa fall finns det en påtaglig vilja att behandla människorna med respekt och skapa en livssituation med positiva kännetecken medan det i andra fall verkar som om de asylsökande ses som en belastning. När man studerar sådana skillnader ser man tydligt hur olika personer med sina olika egenskaper präglar det liv som de asylsökande är förvisade till. När missförhållanden uppdagas kan man lätt finna en personrelaterad förklaring och det är så Migrationsverkets internutredningar fungerar. Det som emellertid inte blir belyst är det system och den organisationskultur som gör missförhållandena möjliga. Det handlar om de omständigheter som gör att personliga tillkortakommanden kan leda till en kränkande behandling av mycket utsatta människor, med omfattande proportioner.

Det som händer inom Migrationsverket är tyvärr inte alls unikt. Det kan hända inom varje slutet system där utsatta, isolerade och maktlösa individer eller grupper av individer är utlämnade till en maktapparat, som kontrollerar alla de omständigheter – faktiska och juridiska – som avgör deras öde. Slutna system av denna typ tenderar helt enkelt att urarta eftersom de saknar fungerande extern insyn och därmed också saknar effektiva spärrar mot maktmissbruk. Vårt öppna och demokratiska samhälle bygger på just denna insikt och behovet av att sprida, kontrollera och begränsa makten.

När det gäller mottagningen av asylsökande har vi en situation som präglas av såväl slutenhet som en bristande jämvikt i maktänseende. Tjänstemännen besitter i stort sett all makt och de asylsökande har ytterst små möjligheter att påverka sin egen situation. Migrationsverket har full kontroll över situationen i ett system som är mycket slutet eftersom verket både hanterar själva asylansökan och förvaltar mottagningen. Dessutom utser verket de asylsökandes

ombud. Den asylsökande saknar således praktiskt taget alla möjligheter att värja sig mot eventuellt maktmissbruk. Deras juridiska situation – och ännu mer den faktiska – gör de asylsökande sårbara på ett sätt som saknar motstycke i vårt samhälle. På vissa flyktingförläggningar är det mycket svårt att undgå känslan av att befinna sig i en Kafkaliknande värld. Den påtagliga desperation som de asylsökande visar, inte bara för att de i årtal har väntat på besked utan än mer för att de är en del av en sluten värld vars förutsättningar de knappast förstår och heller inte kan påverka, lämnar ingen besökare oberörd.

Det behöver dock inte vara så här. Det svenska asylsystemet är tämligen unikt i Europa genom den slutenhet som Migrationsverkets dubbla roller i egenskap av såväl asylprövande som mottagande myndighet ger upphov till. Att öppna upp systemet genom att skilja dessa två funktioner åt skulle därför inte vara något annat än en normalisering av det svenska asylmottagandet. Om det kombineras med olika åtgärder för att förstärka de asylsökandes ställning, skapa effektiva tillsynsorgan, kvalitetssäkra verksamheterna och ge väntetiden ett meningsfullt innehåll då har vi skapat förutsättningar för ett asylmottagande som vi inte behöver skämmas för. Det är vad våra förslag syftar till.

Förödande utkastarmentalitet

Risken för att ett slutet system som det som ovan beskrivits urartar blir överhängande under vissa omständigheter. På Migrationsverket har det skapas ideologiska och mentala förutsättningar för detta. De som står i en svagare ställning utmålas systematisk som fuskare och ovälkomna element som ska avvisas i så stor utsträckning som möjligt, champagneflaskorna tas fram för att fira en avvisning och inte för att fira att en asylsökande får stanna. Det är mycket avslöjande för vad som betraktas som en minnesvärd framgång i dagens svenska asylmottagningssystem. Detta är tyvärr den logiska följderna av de signaler som den socialdemokratiska regeringen – genom lagstiftning, praxisavgöranden och en mängd kränkande uttalanden – under lång tid förmedlat från Rosenbad.

Listan på de övertramp som regeringsföreträdare har gjort sig skyldiga till och de lagförslag som går i restriktiv riktning är lång. Inget tillfälle har missats att misstänkliggöra de asylsökande. Statsråden Barbro Holmberg och Morgan Johansson har stått för de mest

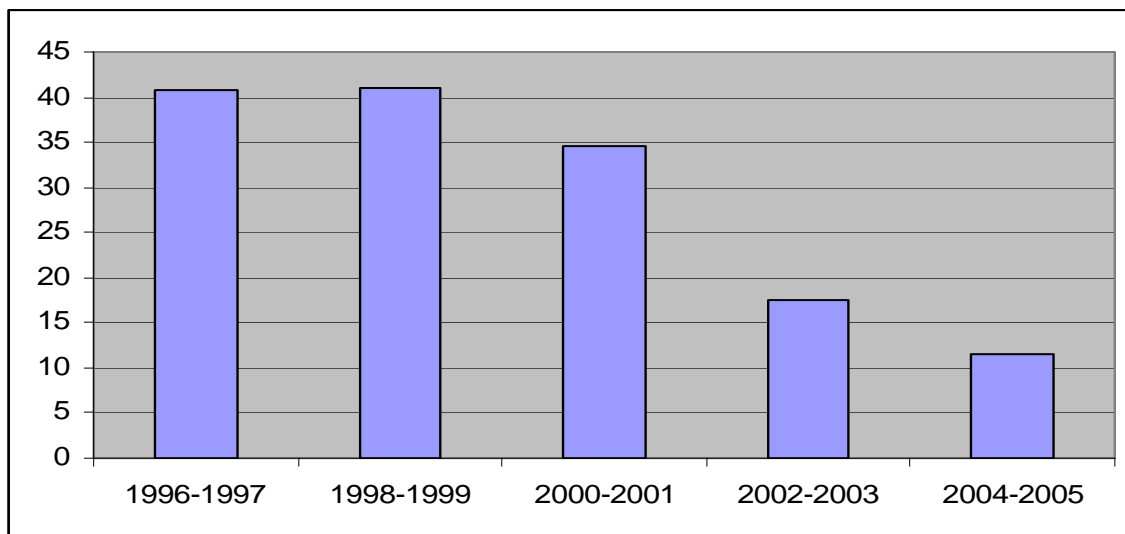

pinsamma försök att peka ut de mest utsatta bland de asylsökande, nämligen familjer med apatiska barn.

Det systematiska misstänkliggörandet, den utpräglade viljan till restriktiva tolkningar av lagstiftningen och till att förlänga den ovissa väntan för stora grupper som man vet inte kan avvisas – statslösa palestinier, irakier, afghaner, somalier – har tydligt signalerat till Migrationsverkets tjänstemannakår vilka attityder som är önskvärda. I ett sådant sammanhang blir personer, särskilt i ledande ställning, direkt uppmuntrade att utveckla hårdföra attityder. Då är det inte heller särskilt förvånande att se hur en ”bestraffnings- och utkastarmentalitet” utvecklas som en konsekvens av detta.

Det mest påtagliga uttrycket för detta signalsystem är asylprövningens resultat, som har utvecklats på ett för de asylsökande mycket negativt sätt under de senaste åren. Så här ser utvecklingen ut under en tioårsperiod vad gäller andel ansökningar som fick bifall av alla avgjorda ärenden i första prövningsinstans (Migrationsverket):

Andel bifall av alla avgjorda asylärenden hos Migrationsverket, 1996-2005, i procent

Källa: Migrationsverket

Som man kan se beviljades mindre än en tredjedel av de asylsökande åren 2004-2005 uppehållstillstånd i jämförelse med åren 1996-1999. Samma restriktiva anda gjorde sig gällande hos Utlänningsnämnden som under dessa år överprövat Migrationsverkets beslut. Andelen överklaganden som bifölls minskade med 47 procent mellan åren 2001 och 2004. Det finns knappast några andra omständigheter än de restriktiva signaler och instruktioner regeringen sänt ut som kan förklara den dramatiska förändringen.

Bryt den sysslösa och passiviserande väntetiden!

Ett annat viktigt motiv för en grundläggande förändring av det nuvarande asylmottagningssystemet är att det har misslyckats helt med att ge de asylsökande en meningsfull och aktiv väntetid i enlighet med riksdagens och regeringens uttalade instruktioner. I november 2005 hade endast 43 procent av de asylsökande deltagit i någon form av organiserad verksamhet (svenskundervisning, självförvaltning, praktik) under året. Den faktiska aktivitetsgraden är mycket låg eftersom dessa verksamheter i regel inte tar mer än några få timmar per dag i anspråk och kan anta rätt så sporadiska former. Samtidigt kunde konstateras att ca tre procent av de asylsökande hade redovisat någon form av arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Ingen yrkesutbildning erbjöds de asylsökande, någonting som förvånar med tanke på att artikel 12 i EU:s *Mottagandedirektiv* från 2003 rekommenderar medlemsstaterna att ge asylsökande tillträde till yrkesutbildning på, i princip, samma villkor som till arbetsmarknaden.

Väntetiden används inte heller för att påbörja en process av utvärdering och validering av de asylsökandes arbetserfarenheter och yrkeskompetenser, någonting som borde kopplas till arbetspraktik och utbildningsinsatser som tar till vara och vidareutvecklar de asylsökandes kunskaper och livserfarenheter. Denna väntetid är en osannolik misshushållning med både mänskliga resurser och de asylsökandes tid.

Sanningen är att för den överväldigande majoriteten asylsökande är tiden i det svenska väntrummet en tid utan innehåll eller mening. En tid som fördärvar och bryter ner de asylsökandes fysiska och mentala hälsa. Detta har dokumenterats i många studier och den som har besökt en flyktingförläggning kan vittna om detta tillstånd av djupt destruktiv sysslöshet. Därför ser vi en genomgripande förändring som verkligen erbjuder de asylsökande meningsfulla verksamheter som en brådskande medmänsklig skyldighet. Vi tror dessutom att det kan ge den asylsökande mycket bättre förutsättningar för antingen påbörjad integration i det svenska samhället eller återvändande, än det som vårt oanständiga väntrum erbjuder idag.

14 förslag för en humanare asylmottagning

Svenskt mottagande av asylsökande måste reformeras från grunden. Dagens slutna system måste öppnas upp och en klar åtskillnad mellan mottagandet av asylsökande och prövningen av desamma göras. Fler aktörer, mer insyn, starkare rättigheter för de asylsökande och en klar arbets- och aktivitetslinje måste bli grundpelare i ett reformerat och mänskligare mottagande av asylsökande. I syfte att åstadkomma detta föreslår Folkpartiet liberalerna följande 14 förslag för en humanisering av svensk mottaning av asylsökande:

1. Migrationsverket läggs ner och ersätts av en ny myndighet.

Migrationsverket har förbrukat det kapital av förtroende och legitimitet som fordras för att utföra sina viktiga uppgifter. Som redskap för en allt hårdare asylpolitik har verkets kultur formats kring värderingar och attityder som ligger långt från den humanism som ska genomsyra en myndighet vars grundläggande uppgift är att underlätta för dem som söker skydd hos oss. Migrationsverket har också ansvar för att, under den tid som asylprövningen tar, erbjuda de asylsökande anständiga levnadsvillkor. Migrationsverket har dock blivit synonymt med skandaler och rättsosäkerhet. De bär således hundhuvudet för resultatet av regeringens hårdföra hållning i svensk asylpolitik. Därför måste Migrationsverket läggas ner och en ny myndighet som huvudsakligen sysslar med asylprövning och andra migrationsrelaterade tillståndsärenden formas. Samma myndighet ska också sköta finansieringen av mottagande av asylsökandet samt kontraktering och kvalitetssäkring av asylmottagandets huvudmän.

2. Mottagande av asylsökandet separeras från asylprövningen.

För att kunna öppna upp dagens slutna asylsystem ska mottagandet utföras av en annan huvudman än den asylprövande myndigheten. Kommuner, ideella organisationer, stiftelser, personalkooperativ och företag ska få det ansvaret, under former som kvalitetssäkrar verksamheterna. På detta sätt kommer det svenska asylsystemet att normaliseras och en mångfald av anordnare och verksamhetsinriktningar kan växa fram. Det är de frivilliga organisationerna och kommunerna som i de flesta EU-länder tar hand om de asylsökande och erbjuder dem inte bara ett värdigt mottagande utan också naturliga kontakter med samhället i övrigt. Så borde mottagandet organiseras även i Sverige där exempelvis humanitära

organisationer, studieförbund och andra folkrörelser involveras i organiseringen av mottagandet.

3. Valmöjligheter och egenmakt för de asylsökande.

De tendenser till passivisering och kvävande omhändertagande som är så tydliga i svensk integrationspolitik börjar redan under den tid den asylsökande är inskriven i mottagningssystemet i väntan på beslut. Ingen situation kan vara mer destruktiv än att försätta vuxna människor i ett tillstånd av påtvingat beroende av andra, där ansvaret för livets mest väsentliga val omhändertas av andra. Detta måste förändras på ett radikalt sätt i hela den svenska integrationspolitiken och förändringen måste börja redan under väntetiden. Ett reformerat asylmottagande måste därför ge de asylsökande en aktiv roll under väntetiden och låta dem ta så mycket ansvar som möjligt för den egna livssituationen. Existensen av ett flertal huvudmän med olika verksamhetsinriktningar bör dessutom ge de asylsökande möjlighet att i samråd med den nya migrationsmyndigheten välja placering inom asylmottagningens ram på ett sätt som ger bästa förutsättningar för en meningsfull väntetid. Att involvera de asylsökande i själva organiseringen av mottagandet bör prioriteras och spela en viktig roll för att välja huvudmän för asylmottagandet.

4. Migrationsdomstolarna ska utse de asylsökandes ombud.

I syfte att förstärka de asylsökandes ställning ska det offentliga ombudet utses av migrationsdomstolarna i stället för Migrationsverket eller den myndighet som ersätter verket. På det viset undviks den helt oacceptabla situationen som råder idag, där den ena parten i asylprövningen – Migrationsverket – utser motpartens ombud. Den nya instans- och processordningen är domstolsbaserad vilket även påverkat Migrationsverkets arbetssätt då hela processen, även Migrationsverkets prövning, kommer att präglas av ett mer domstolsliknande förfarande. Detta har i sin tur även påverkat det offentliga biträdet som fått en mer framträdande roll i den nya processen. Folkpartiet har tidigare påpekat riskerna för skadliga följder av dagens situation och att detta inte ändrades i den nya asylordningen som snart börjar gälla var ett stort misstag. Det ligger i farans riktning att trovärdigheten och rättssäkerheten undermineras i den nya instans- och processordningen. Därför måste detta rättas till så fort som möjligt och migrationsdomstolarna bör således utse de asylsökandes ombud. Så fungerar det juridiskt i andra avseenden, exempelvis förordnar allmän domstol offentliga försvarare, och det finns inget som talar mot att detta även bör gälla för migrationsärenden i den nya instans- och processordningen.

5. Ett faddersystem med ombudsfunktioner inrättas.

Många studier visar den utsatthet, isolering och maktlöshet den asylsökande i regel befinner sig i. Det offentliga ombudet som den asylsökande idag har rätt till har att sköta den juridiska delen av asylprocessen, men det behövs mycket mer för att värna om att flyktingen får det stöd och information som behövs. För det fordras, vid sidan av de tjänstemännen i asylmottagandet, medmänniskor, som har tid och vilja att stå vid den asylsökandes sida. Därför föreslår vi att ett faddersystem inrättas, där ideella organisationer, kyrkor och övrigt föreningsliv organiserar och tillhandahåller volontärer, som bistår de asylsökande med information, kontakter och stöd. Dessa organisationer skulle ge faddrarna den utbildning och stöd som behövs för att spela en positiv roll i sammanhanget. De skulle också få resurser från det offentliga för att organisera denna verksamhet som dock ska bygga på faddrarnas ideella engagemang. Fadderverksamhet förekommer idag på olika håll men vi vill förstärka den och i det syftet ge faddrarna rätt att kunna representera den asylsökande i alla mottagningsärenden som inte berör själva asylprövningen. Ett sådant faddersystem skulle effektivt motarbeta alla tendenser till slutenhet och maktmissbruk som också skulle kunna uppstå i ett reformerat asylmottagande.

6. Hälsoinformatörtjänster inrättas.

All den information vi har tyder på allvarliga hälsoproblem hos stora grupper av asylsökande, hög sjukvårdskonsumtion och bristande insikter i hur svensk hälso- och sjukvård fungerar.

Skälen till de asylsökandes problematiska hälsosituation är flera, många har att göra med den förföljelse och andra svåra omständigheter som ledde till beslutet att söka skydd i Sverige. Den asylsökandes hälsosituation kan dock avsevärt förvärras i Sverige på grund av asylprocessens natur och långa väntetider. Även bristen på adekvat information om sjukvårdssystemet, avsaknaden av förebyggande vård samt att befintlig vård är illa anpassad till målgruppens behov kan leda till en mer utsatt och förvärrad situation. I syfte att fungera som en länk mellan svensk hälso- och sjukvård och de asylsökande samt att ge de asylsökande tillgång till snabb medicinsk rådgivning och stöd föreslår vi inrättandet av tjänster som hälsoinformatörer, där informatörens kulturkompetens och språkfärdigheter på de asylsökandes viktigaste språk blir en avgörande merit. Europeiska och svenska erfarenheter visar dessutom att asylsökande med medicinsk utbildning är särskilt lämpade för denna

funktion om de ges adekvat utbildning och bör därför prioriteras vid tillsättningen av dessa tjänster.

7. Ett oberoende etiskt asylråd inrättas.

För att garantera att grundläggande etiska krav respekteras inom asylsystemet inrättas ett oberoende etiskt asylråd, bestående av representanter från humanitära organisationer och andra instanser som inte är kopplade till asylmyndigheterna. Det etiska råd som nyligen utsetts av Migrationsverket saknar det mandat som fordras för att göra det till ett effektivt tillsynsorgan vad gäller den etiska standarden som bör råda inom asylsystemet. Därför vill vi göra det nya asylrådet oberoende, inte bara av Migrationsmyndigheten utan också av regeringen. I rådets funktioner ska ingå att utfärda etiska rekommendationer och löpande följa upp och utvärdera upprätthållandet av den etiska minimistandard som ska råda i hela asylsystemet. I Statskontorets rapport från 2004, *"Tydligare styrning av Migrationsverket"* riktas kritik mot den form av extern styrning som idag förekommer och rekommenderar förändringar av densamma. Ett oberoende etiskt råd skulle kunna bidra till en bättre styrning genom en mer långsiktig och fast struktur för granskningen av Migrationsverkets verksamhet. Ett uppenbart problem som Statskontoret pekar på har också varit att antalet mål i regeringens regleringsbrev för olika verksamhetsgrenar är många, är högt satta och i vissa fall är av olikartad karaktär. Då Migrationsverket omformulerar målen internt och eftersom målen sällan eller aldrig uppnås har styreffekten minskat betydligt över åren. För att åstadkomma en tydligare styrning av Migrationsverket är den interna och den externa kontrollfunktionen central. Efter de händelser som uppdagats i media om att bl a avvisningar av asylsökande firats med champagne och tårta tillsatte Migrationsverket en intern utredning och utsåg en sökandeombudsman som arbetat inom organisationen många år. Den interna utredningen kom fram till att händelserna inte var oetiska. Detta är ett tydligt exempel på det skriande behovet av att ett oberoende externt tillsynsorgan inrättas.

8. Lex Maria i hela asylsystemet.

För att ytterligare värna de asylsökandes ställning införs en Lex Maria inom hela asylsystemet, där alla som arbetar med asylsökande ska ha en plikt att anmäla missförhållanden och avsteg från asylsystemets etiska normer till Socialstyrelsen. Exempel på anmälningspliktiga händelser är om en asylsökande fått vänta oskäligt länge för att få träffa ansvarig handläggare eller om denne gett felaktig eller otillräcklig information till den

asylsökande, utebliven eller fördröjd medicinsk undersökning, vård eller behandling som man borde ha fått och allvarliga brister i hur den organiserade verksamheten fungerar.

9. En aktivitetsgaranti ges de asylsökande.

Att skapa förutsättningar för en meningsfull tillvaro är centralt för ett anständigt och värdigt asylsystem. Dagens situation är oacceptabel och ett reformerat mottagningssystem måste prioritera verksamhetsinnehållet under väntetiden. Därför föreslår folkpartiet att alla asylsökande som inte bedöms som ”snabba ärenden” ska erbjudas en aktivitetsgaranti, som kombinerar samhällsnyttiga insatser och självförvaltningsverksamheter med språkinläring och andra utbildningsinsatser. Ett effektivt genomförande av denna garanti ska vara ett villkor för att kunna bli huvudman inom mottagande av asylsökandet. Alla asylsökande, också de som väljer eget boende, ska omfattas av denna garanti. För arbetsföra personer är det bara reguljärt arbete som ska godtas som skäl att inte delta i aktivitetsgarantin.

10. Kunskaper om jämställdhet och det svenska samhällets värdegrund ska ges.

Inom ramen för aktivitetsgarantin ska kunskaper ges om det svenska samhällets värdegrund, där demokratin, jämställdheten och respekten för mänskliga rättigheter betonas. Samma sak ska gälla barnens skolgång, där extra skoltimmar ska ägnas åt dessa teman. Praktiska kunskaper om det skydd som Sverige erbjuder mot exempelvis hedersvåld och olika former av kränkningar av barnens integritet ska särskilt uppmärksammas. Kvinnojourer ska involveras i denna verksamhet och ges möjlighet att ge individuell rådgivning till asylsökande.

11. Skyndsamt utvärdering av yrkeskompetens.

I syfte att ta till vara de asylsökandes kompetens och ge dem adekvat yrkes- och språkutbildning ska en utvärdering och validering av yrkeskompetens göras för asylsökande som deltar i aktivitetsgarantin. Det kan ge bra förutsättningar för en meningsfull väntetid och en snabb integration för dem som får stanna. Därför vill vi att ett enkelt och ändamålsenligt valideringsalternativ ska erbjudas. I stället för jämförande pappersstudier och ekvivalering kurs efter kurs vill vi införa allmänna tester på de faktiska kunskaper som den asylsökande besitter. Det är det väsentliga och det som faktiskt efterfrågas på arbetsmarknaden. Dessa tester ska gälla för såväl högskolestudier som tekniska yrkeskunskaper och relevant arbetslivserfarenhet.

12. Undantaget från kravet på arbetstillstånd utvidgas.

Asylsökande som ingår i aktivitetsgarantin ska utan dröjsmål få undantag från kravet att ha arbetstillstånd för att kunna arbeta. I dagsläget har den asylsökande rätt till undantag från krav på arbetstillstånd (AT-UND) om Migrationsverket gör bedömningen att det tar längre än fyra månader att avgöra ärendet. Detta innebär att de flesta asylsökande uppmanas att återkomma efter fyra månader och ansöka om AT-UND. Vi anser att det snarare skulle vara huvudregel än undantag att den asylsökande beviljas AT-UND omgående. Det skulle innebära en förenkling av nuvarande praxis och en anpassning till verkligheten. Få ärenden som inte är så kallade ”snabba ärenden” avgörs inom fyra månader och mot bakgrund av den sammanlagda väntetiden finns det all anledning att bevilja AT-UND omgående. I dagsläget överklagas mellan 80 till 90 procent av alla asylärenden som avgörs av Migrationsverket. Det finns inget som tyder på att ärenden skulle överklagas i mindre utsträckning i den nya asylprocessen. Även om förhoppningen är att den totala handläggningstiden ska minska med den nya instans- och processordningen kommer sannolikt många ärenden att ta mycket längre tid att avgöra än fyra månader. Således bör systemet med att bevilja AT-UND förändras så att detta görs omedelbart. Det skulle också tydliggöra den arbetslinje som bör genomsyra asylmottagandet. Ett absolut villkor för att få detta undantag är att den asylsökande gör det som skäligen kan krävas för att fastställa den egna identiteten.

13. Arbetsgivaravgiften tas bort för anställning av asylsökande.

I syfte att underlätta för de asylsökande att få jobb ska den som anställer en asylsökande inte behöva betala arbetsgivaravgift. Så kan arbetsdeltagandet bland de asylsökande ökas och tendenserna mot svart arbete stävjas. Då knappast några asylsökande arbetar idag blir intäktsbortfallet för staten försumbart. Tvärtom kommer förändringen att vara lönsam för staten om några på detta sätt kommer i arbete och blir skattebetalare. Arbetsgivaren ska anmäla att en asylsökande har anställts, så att jobbet samordnas med andra viktiga delar av den organiserade verksamheten.

14. Meningsfulla insatser för återvändandet.

Återvändandet av asylsökande som fått avslag på sina ansökningar är idag ett betydande problem som måste tacklas på ett mycket mer systematiskt sätt inom ramen för mottagande av asylsökandet. Trots den nya utlänningslagen kommer även fortsättningsvis en stor del av dem som ansöker om asyl att få avslag på sin asylansökan. Därför måste arbetet med att förbereda återvändandet förstärkas och kombineras med olika insatser för att göra återvändandet

möjligt. Efter ett första avslag ska dessa insatser ingå som en del av aktivitetsgarantin.
Initierad yrkesutbildning ska kunna kompletteras innan den asylsökande som får avslag lämnar landet.